

A Pécsi Tudományegyetem szerepe a Dél-Dunántúli régió felsőoktatásában

M. CSÁSZÁR ZSUZSA¹–NÉMETH JÚLIA²

Abstract

The role of University of Pécs in the higher education in South Transdanubia

Nowadays the most important social-economical process is the emergence of knowledge-based economy. To develop such an economy it is indispensable to have qualified human resources. The most important training centers of the qualified intellectuals are presented in the sector of higher education. The modernization and the modification of this sector are the prerequisites for the establishment of a society, which would be able to respond to the social and economic challenges.

The University of Pécs (UP) is one of the most important educational-training centers in Hungary. With its 35,000 students at 10 faculties, it is the largest university in the country. The activity of the institution covers almost the whole possible spectrum of higher education and its scope extends beyond the borders of the country.

In the study the following topics will be presented: evolution of the number of students at UP, changes in proportion by faculties, selection index among new students, priorities of selection and territorial distribution of the students by permanent residence.

Bevezetés

A 21. sz. meghatározó jelentőségű globális társadalmi-gazdasági folyamata a tudásalapú gazdaság kiépülése. Ebben azok az országok, régiók lehetnek igazán versenyképesek, amelyek a magas hozzáadott értéket tartalmazó termékek és szolgáltatások előállítására programozzák át termelési szerkezetüket. Magyarország ilyen irányú fejlődésének fontos záloga a humán erőforrások jobb kihasználása, a gazdaság versenyképességének javítása, a humántőkének a gazdasági növekedés szolgálatába állítása, és egy olyan tudásalapú társadalom létrehozása, amely képes reagálni a váratlan társadalmi-gazdasági kihívásokra.

¹ PhD, egyetemi adjunktus PTE TTK FI 7624 Pécs, Ifjúság útja 6.

² PhD-hallgató, PTE TTK FTDI 7624 Pécs, Ifjúság útja 6.

Az 1990-es évek politikai váltoásaival összefüggően jelentős gazdasági átalakulás zajlott le hazánkban. Magyarország a piacgazdaságra való áttérés folyamatában egyre erőteljesebben kapcsolódott be a világgazdasági folyamatokba. Ez ugyanakkor a regionális tagoltságban erős különbségeket teremtett. Kutatások igazolták, hogy a területi differenciák leküzdésének fontos eszköze az oktatás és képzés során szerzett tudás, amely nagyban hozzájárul egy adott terület gazdasági potenciáljához. A jól prosperáló gazdaság ugyanakkor visszahat az oktatásra, új igényeket támasztva korszerű képzéseket indukál.

Tanulmányunkban kísérletet teszünk annak bemutatására, hogy a Dél-Dunántúli régió legnagyobb felsőoktatási intézménye a Pécsi Tudományegyetem miként vesz részt ebben a folyamatban. Vizsgáljuk az egyetem régióban és Pécs városában betöltött helyét, átalakulásának/növekedésének folyamatát, ill. fejlődésének szakaszait, továbbá a felvetek arányának változását, kari megszólását, az egyetem vonzáskörzetét és végül a hallgatói motivációkat.

Jelen írás egy sokrétű adatbázison és empirikus vizsgálatokon alapuló nagyobb volumenű kutatás első eredményeinek bemutatására törekszik. A feldolgozáshoz olyan oktatásföldrajzi vizsgálatokban használatos eszközöket vettünk figyelembe, mint statisztikai adatelemzés, dokumentumelemzés, kérdőíves vizsgálat, amelyek alkalmasak a PTE oktatási térszerkezetben betöltött helynek felvázolására (M. CSÁSZÁR Zs. 2004).

Felsőoktatási kutatásaink részben a Politikai Földrajzi és Területfejlesztési Tanszék már korábban elkezdett vizsgálatainak folytatásaként értelmezhetők (PAP N. 2000).

Az egyetem társadalmi-gazdasági környezete

A Dél-Dunántúli régióról

A Horvátországgal határos Baranya és Somogy, valamint Tolna megyéket felölelő Dél-Dunántúli régiót gyakran nevezik az ország „déli kapujának”. A Duna, Dráva, Balaton között elterülő, térség természeti adottságai igen változatosak. Éghajlata kedvező, természeti erőforrásokban – elsősorban energiahordozókban, valamint ásványi anyagokban, hévízforrásokban – igen gazdag, a turizmus feltételei kiválóak (GYENIZSE P.–KOVÁCS B. 2002). Mindezen adottságok ellenére a Dél-Dunántúli régió mind országos, mind nemzetközi összehasonlításban a fejletlenebbek közé sorolható. Ennek oka elsősorban a régió nagy részének rossz megközelíthetősége a külföldi és hazai gazdasági centrumokból, valamint a határmenti fekvés, ami a történelem során kialakult elszigeteltség miatt fékezte a régió fejlődését.

A régió gazdaságát jól jellemzi, hogy az egy főre jutó GDP 2002-ben az országos átlag 72%-a volt, (az EU 1995–1997 közötti átlagának 38,6%-a). A 2001-ig befektett külföldi tőkének mindössze 1,8%-a került a Dél-Dunántúli régióba, ezzel a terület messze a legutolsó helyet foglalja el régiók közötti összehasonlításban.

A népességszám alakulását folyamatos, az országos átlagot meghaladó mértékű csökkenés jellemzi. Ennek oka egyrészt az elvándorlás, másrészt a természetes fogyás fokozódása. A régióban alacsony az élveszületési arányszám (9,6%), magas a halandóság (14%) és előrehaladott az öregedés. Az öregedési folyamatot jól jelzi, hogy a 60 évesek és idősebbek népességen belüli aránya 1980-ban 17% volt, 2001-ben pedig több mint 20%. Ugyanakkor a 14 év alattiak aránya 21,5%-ról közel 17%-ra csökkent,

így az oktatásban érintett korcsoportok jelenléte a Dél-Dunántúli régióban az országos átlagnál alacsonyabb.

A népesség vándorlását több tényező befolyásolja, legerősebben a gazdasági, a megélhetési, ill. a munkavállalási és az iskoláztatási tényezők. Az elvándorlások száma a Dél-Dunántúlon meghaladta az odavándorlásokét, vezető szerep ebben Somogy és Tolna megyének jut. A régióból, de különösen Tolnából elvándorlók korösszetételének és iskolai végzettségének elemzése azért érdemel említést, mert kimutatható az összefüggés a migráció motivációja és a fenti mutatók között. Tolna megyében a középiskolai korosztályból 4 év alatt több mint 350 fiatal „tűnt el,” vagyis más megyében folytatta tanulmányait. Az említett folyamatok szerepet játszottak abban, hogy a régió népessége az 1980-as 1,061 millió főről 2001-re 992,4 ezer főre csökkent.

A régió népsűrűsége a legalacsonyabb az országban: 70 fő/km². Ezzel szemben a településsűrűség értéke regionális szinten is viszonylag magas (4,5 település/100 km²), Baranya megyében pedig kiugrónak mondható. A régión belüli területi egyenlőtlenségeket jól jelzi, hogy a régió településhálózata erősen polarizált (TÓTH J. 1996). A települések magas száma igen előnytelen struktúrát takar: a régióban közel 320 település lélekszáma kevesebb, mint 500 fő és ezeknek mintegy kétharmada Baranyában található. A városok közül kiemelkedik mind lakosságszámát, mind gazdasági kulturális jelentőségét tekintve Pécs, amely a régió népességének közel egyhatodát teszi ki. A dél-dunántúli kistérségek több mint felét a „elmaradott” és a „stagnáló” kistérségek képezik (PAP N. 2004). Egy részük a régió külső periferiáját képező horvát határ mentén helyezkedik el, más részük a megyehatárok mentén kialakult, ún. belső periferián található. E térségekben mind a munkanélküliség, mind a migrációs veszteség, mind pedig az idősebb népesség aránya jóval meghaladja az országos átlagot.

A Dél-Dunántúl népességének képzettségi szintje alapfokon megegyezik az országos átlaggal. Szembetűnő azonban az analfabéták magas aránya (0,7%), amely a roma lakosság nagyszámú jelenlétének és az előregedő falvak lakosságának tudható be. Befejezett általános iskolai végzettséggel rendelkezik a megfelelő korú lakosság 87%-a, legalább középiskolai végzettsége van 33,7%-nak és felsőfokú diplomája a 25 éves és idősebb népesség 10%-nak. A megyék közül Baranyában a legkedvezőbb a lakosság iskolázottsága, ami a szélesebb körű közép- és felsőfokú oktatási intézményhálózattal hozható összefüggésbe (NAGY Á.–TRÓCSÁNYI A. 2003). A magasabb képzettségi szintek tekintetében azonban a régió elmarad az országos átlagtól, mivel a képzettségi szint növekedésével nő az elvándorlás aránya.

A régió foglalkoztatottsági viszonyait az országos átlagnál alacsonyabb foglalkoztatási (8,5%) és az átlagot meghaladó munkanélküliségi ráta (9,4%) jellemzi (2005). A régión belül jelentős különbségek vannak: míg a centrum térségekben a munkanélküliség jóval az országos átlag alatt van, addig vannak olyan depressziós, határmenti térségek, ahol a munkanélküliség több mint kétszerese az országos átlagnak.

A régió infrastruktúráját meghatározza az elaprózott településszerkezet. Ezen felül mind hazai, mind nemzetközi értelemben perifériális helyzetű, nincs szervesen bekapcsolódva az országos és nemzetközi közlekedési hálózatokba. A régió közlekedési peremhely-

zetét jelentősen rontja a gyorsforgalmi utak szinte teljes hiánya, autópálya pedig jelenleg egyáltalán nem található a régióban annak ellenére, hogy a hazánkat érintő öt szárazföldi helsinki korridor közül két közúti (az V. és V/c) is érinti a Dél-Dunántúlt.

Az előnyök és hátrányok történeti összegződése tekintetében a Dél-Dunántúl átlagos vagy annál kedvezőbb pozíciójú magyarországi régió. Ha röviden értékelni kívánjuk a térség gazdasági potenciálját és viszonyított fejlettségét, akkor azt mondhatjuk, hogy a régió versenyképességi adottságai nem rosszak, a közlekedési peremhelyzet azonban egyelőre komoly fejlődési korlát. A gazdaság térszerkezeti rendje letisztul, a régi és új tényezők együttese állandósulni látszó trendeket és regionális fejlődési pályákat rajzolnak ki. A régió kitörésének útját napjaink gazdasági-piaci irányzataihoz illeszkedő innováció-orientált újraiparosítás jelentheti, amelyben nagy szerepe lehet az oktatásnak.

Pécs és térsége

A régió három megyéjéből Baranya 400 ezres lakosságával a legnépesebb, néprajzi és etnikai csoportokat tekintve pedig az ország egyik legszínesebb vidéke.

Az egy lakosra jutó GDP – országos 11. hely (2003) – az átlagot tekintve közepes gazdasági eredményként értékelhető, ami mögött a megye terciarizációja és nem az „újraiparosítás” áll. A teljesítőképesség területi szerkezetében Pécs nagy súllyal szerepel, amelynek következtében a területi különbségek erősödtek és az ágazati szerkezetben is feszültségek figyelhetők meg. A terciarizáció számára legfőbb piac a feldolgozóipar, de kereslet hiányában a szolgáltatások terjedési folyamata könnyen megállhat. A baranyai gyenge feldolgozó-ipari potenciál ezért azt a veszélyt is hordozza, hogy a szolgáltatások terjedésének visszafogásán túl a tudásalapú gazdaság kialakításához kedvező adottságokat – szellemi tőke, végzett diplomások – is elveszíti a megye. A megyéből kontrasztosan kiemelkedik a két várost és 67 községet magába foglaló Pécsi kistérség, amely 200 ezres lakosságának közel 75%-a Pécsen él.

A magas városi népességgel rendelkező, majdnem tisztán egypólusú térség gazdasági központja Pécs. A kistérség főként szolgáltató és ipari jellegű tevékenységekkel jellemezhető, azonban a Pécs nélkül vett területe mezőgazdaság-orientált, sokszínű vidék. Erőssége a hagyományokban gazdag ipari kultúra, feldolgozóipari fejlesztési alapok, a terciar szektor magas aránya. Az információs társadalom és gazdaság kiépítéséhez kedvező feltételekkel rendelkezik a térség, kiemelkedő oktatási-kulturális és növekvő nemzetközi funkciókkal bír.

A II. világháborút követő években jelentősen felgyorsuló ipari és városi fejlődéssel büszkélkedő Pécs a rendszerváltás után nehéz helyzetbe került. A keleti piacok beszűkülése és a korszerűtlen technika miatt a bányáüzemek bezárása elkerülhetlenné vált, komoly elbocsátásokra került sor. Mindez jelentős visszaesést eredményezett a város ipari termelésében, és számottevő mértékű munkanélküliséget hozott. Az 1990-ben kirobbant délszláv háború további negatív hatást fejtett ki a városra.

Mindezek következtében nagymértékű szerkezetváltás zajlott, ill. jelenleg is zajlik a város gazdaságában. A termelőipar leépülésével párhuzamosan egyre növekszik a feldolgozóiparban, ill. a szolgáltatásban dolgozók aránya. Míg 1970-ben az aktív keresőknek mindössze 22%-a dolgozott ebben a szférában, 1990-ben ez az arány már 54% volt, 2002-ben pedig 60%.

Az egyetem szerepe a város életében

A terciarizáció folyamatába szervesen épül be a multifunkcionális pécsi felsőoktatás, amely a 2000. évi integrációt követően a térség szellemi potenciálját meghatározó elemmé lépett elő, a regionális kapcsolatok egyik motorja lett.

Az egyetem képzési szerkezetének bővítése, oktatási spektrumának kiterjesztése és a kutatás-fejlesztés kiszélesítése által a megye jelentős gazdasági szereplőjévé vált. A Pécsi Tudományegyetem (PTE) a foglalkoztatottak létszáma alapján (közel 4500 fő) a város és a régió egyik legnagyobb, egyben – a felhalmozott szellemi vagyonával – legjelentősebb tudásbázisú intézménye. A tudományos képzés színvonalát jelzi, hogy az akkreditált doktori és mester (DLA) iskolák száma kiemelkedően magas (17), összesen 1096 PhD hallgató végzi tanulmányait. (ELTE: 1727 fő, SZTE: 579 fő), az oktatói/kutatói bázis elismert és értékes tőkéje a PTE tudásközpontú fejlesztéseinek.

Pécs a vidéki Magyarország legnagyobb közép- és felsőfokú oktatási, valamint kulturális központja. Ugyanakkor Baranya az ország egyik legelzártabb megyéje D-ről és K-ről egyaránt.

A városhoz és a régióhoz sok szálon szervesen kapcsolódó egyetemnek is érdeke a város gazdasági fejlődése, az ehhez való hozzájárulás. Ehhez elengedhetetlen az egyetemi tudásbázis szellemi javainak piacra juttatása, mert csak akkor lehet komplex regionális fejlesztést megvalósítani, ha ez a folyamat és az információs sztrádák aktivizálása megtörténik.

A régió hátrányos versenyképességének felszámolása terén új kitorési lehetőségeket képez az Európa Kulturális Fővárosa 2010 cím elnyerése, ill. a régiós versenyképességi pólus/életminőségi pólus pályázat, amelyben az egyetem a három főirány mentén több programmal vesz részt. Az egészségipar fejlesztésének támogatására egy Egészségipari Tudásközpont, egy Mozgásszervi Klinikai Központ és egy Pécsi Parasport Centrum létrehozása a cél. A környezetipar fejlesztését egy Alkalmazott Versenyképességi Stratégia Kutatóközpont felállításával, a kulturális ipar kiépítését pedig egy Kreatív Kutatási és Kísérleti Központ kialakításával segíti az intézmény (A PTE szerepe a régió versenyképességének javításában, 2005).

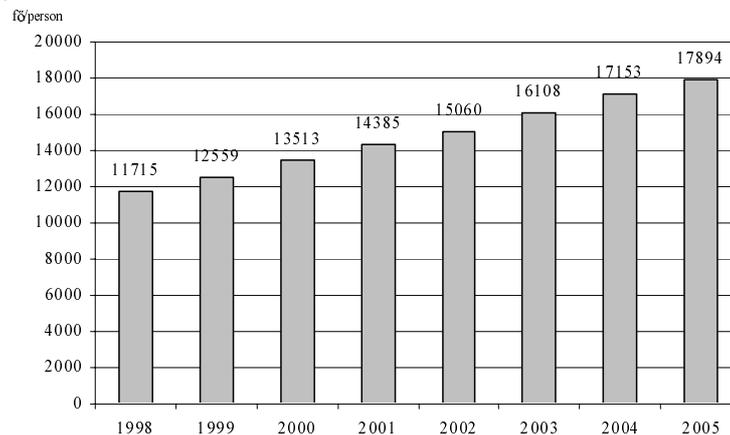
Az ezekhez kapcsolódó betelepülő, modern iparágak munkaerőigényének kielégítése érdekében indokolt az egyetem képzési kínálatát a piaci igényekhez illeszkedő új szakok és oktatási programok elindításával (műszaki, informatikai, ipari formatervezés) bővíteni.

A Pécsi Tudományegyetem az integrációtól napjainkig

A Nagy Lajos király által 1367-ben alapított egyetem legújabb kori története 2000 januárjában kezdődött, amikor a Janus Pannonius Tudományegyetem, a Pécsi Orvostudományi Egyetem és a szekszárdi Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola integrációja során létrejött az egységes Pécsi Tudományegyetem. Ezzel az intézmény az ország egyik legnagyobb tudományos központjává vált, szerteágazó oktatási-kutatási kapcsolatokkal. Az egyetem központja a Dél-Dunántúli régióban van, de hatóköre a régión, sőt az országhatáron is túlmutat. Vonzásköre túlnyúlik a Dél-Dunántúlon, mert az orvostudományi, állam- és jogtudományi, közgazdaságtudományi, bölcsészet- és természettudományi, művészeti, felnőttképzési és emberi erőforrás-fejlesztési, műszaki karok széles körű képzési lehetőséget kínálnak a továbbtanulni szándékozók számára. A műszaki felsőoktatás fejlesztésében fontos lépés volt, hogy a műszaki kar is egyetemi rangra emelkedett.

Az egyetem 10 karán több mint 33 000 hallgató tanul, dolgozóinak száma meghaladja a négyezret (*1. ábra*). A karok számából is látszik, hogy az intézmény tevékenysége szinte a teljes felsőoktatási spektrumot felöleli. A PTE országos vonzerejét tükrözi, hogy a 2003-ban, ill. 2005-ben az ország, mely régióiból milyen arányban választották a jelentkezők az intézményt (*1. táblázat*).

A régióban működő felsőfokú intézmények hallgatóinak létszáma az egyes régiók lakónépességéhez viszonyítva, a Közép-Magyarországi (3,1%) és a Dél-Alföldi régiót (1,7%) követően a Dél-Dunántúlon (1,6%) a legmagasabb. Ugyanakkor a Dél-Dunántúli régióból helyben továbbtanulók aránya kisebb, mint az adott korcsoportból továbbtanulóké. A különbséget az ország egyéb régióiból érkező hallgatók nagyobb aránya adja, igazolva a PTE-nek az egész Dunántúltra, sőt az ország nagy részére kiterjedő vonzását.

1. ábra. Nappali tagozatos hallgatók létszámának változása. Forrás: PTE statisztikai adatbázis
Changes in the number of full-time students attending UP. Source: PTE statistical database

1. táblázat. A PTE-re jelentkezők száma és aránya régiók szerint 2003, 2005

Régió	Jelentkezők száma, fő 2003	%	Jelentkezők száma, fő 2005	%	Változás, fő
Közép-Magyarország	1154	11,0	1286	12,8	+132
Közép-Dunántúl	983	9,4	974	9,7	-9
Nyugat-Dunántúl	1370	13,1	1360	13,5	-10
Dél-Dunántúl	5252	50,2	4726	47,0	-526
Észak-Magyarország	306	2,9	287	2,9	-19
Észak-Alföld	268	2,6	341	3,4	+73
Dél-Alföld	873	8,3	831	8,3	-42
Válaszhiány	255	2,4	256	2,5	+11
<i>Összesen:</i>	<i>10 461</i>	<i>100,0</i>	<i>10 061</i>	<i>100,0</i>	<i>-400</i>

Forrás: www.om.hu

A statisztikai adatok tovább árnyalják a képet, a 2005-ös évre tovább bővült a PTE vonzáskörzete. A PTE iránti érdeklődés növekedése és a mögötte lévő statisztikai adatok változása a jelentkezők karonkénti arányának, lakóhelyük térbeli megoszlásának és motivációiknak a vizsgálatát is megkívánta.

Vizsgálataink révén megállapítható, hogy az egyes karok népszerűsége az ország különböző területeiről érkezett jelentkezők körében más és más. A Bölcsészettudományi Kar mind a Pécsi kistérség, mind a Dél-Dunántúli régió, mind a többi országrész területi kategóriájában keresett. A távolabbról érkezők a Művészeti Karon és az Egészségügyi Főiskolai Karon túlerepresentáltak. A régióból jelentkezők számára a Bölcsészettudományi Kar mellett a Természettudományi Kar és a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar népszerűbb az átlagnál (2. táblázat).

2. táblázat. A PTE-re jelentkezők száma és aránya karok szerint (2005)

Kar	Pécsi kistérség		Dél-Dunántúli régió		Többi országrész	
	Jelentkezők száma, fő	%	Jelentkezők száma, fő	%	Jelentkezők száma, fő	%
PTE-ÁJK	180	9,9	376	11,4	474	9,2
PTE-BTK	459	25,2	876	26,6	1098	21,5
PTE-KTK	252	13,8	298	9,0	313	6,1
PTE-PMMFK	282	15,5	518	15,7	936	18,3
PTE-TTK	192	10,5	405	12,2	430	8,4
PTE-ÁOK	88	4,8	113	3,4	160	3,1
PTE-EFK	150	8,2	397	12,1	749	14,6
PTE-MK	35	1,9	54	1,6	201	3,9
PTE-FEEFI	184	10,1	259	7,9	752	14,7
<i>Összesen:</i>	<i>1822</i>	<i>100,0</i>	<i>3293</i>	<i>100,0</i>	<i>5113</i>	<i>100,0</i>

Forrás: www.felvi.hu. Felvettek számának változása 1998–2005.

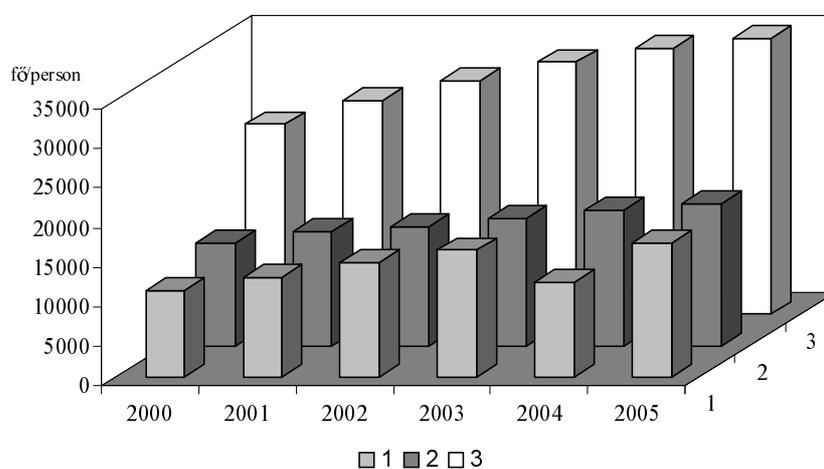
Jelenleg csak hipotézist állíthatunk fel az indokok magyarázatára, hiszen a felvettek kérdőíves megkeresése a tavaszi szemeszterben zajlik. Valószínűnek véljük, hogy az általános motivációkon túl (lásd motivációk fejezet) szerepet játszott, hogy a képzés – művészeti, felnőttképzési, egészségügyi főiskolai – egyedülálló a tágabb

értelemben vett térségben vagy az országban. Ez igazolhatja azt a feltevésünket, hogy a Pécsi Tudományegyetem az integrációs folyamatban jól mozgósította szellemi bázisát, innovációs képességét. Az egyetem hallgatói létszámának expanziója rendkívül jól nyomon követhető a statisztikai adatok elemzésével.

Az 1998-as év adatait összevetve a 2005-ös év adataival a nappali tagozatos hallgatók létszáma több, mint egyharmadával nőtt és megközelítette a 18 ezer főt. Százalékos arányokat tekintve az elmúlt 8 év növekedési tendenciája átlagosan 7%-ot mutat, kisebb megtorpanás látszik 2001/2002-ben, amikor csak 4,6%-os rátát ért el az intézmény. 2003-tól visszatér az átlagos növekedési tendencia ekkor újra 1000 fővel bővült a hallgatói létszám. A 2005-ös évben ez a tendencia csökkenést mutat, 4,3%-ra esett vissza a felvették számának növekedése. Ezt elsősorban a kétszintű érettségi bevezetésével és az abból következő keretszámok változásával magyarázhatjuk.

A levelező hallgatók arányának változása ingadozóbb képet mutat (2. ábra). 2003-ig megfigyelhető egy konstans, átlagosan 1000 fős növekedés. 2004-ben egy visszaesésnek lehetünk tanúi, a Bölcsészettudományi és a Természettudományi Kar képzéseire jelentkezők drasztikus csökkenése miatt. A tendenciának megfelelő növekedési arány csak 2005-re állt be. A pedagógus továbbképzések állami finanszírozásának csökkentése is indokolhatja a két kar tanári posztgraduális képzései iránti érdeklődés enyhülését.

Az összes felvett számát tekintve azonban megállapíthatjuk, hogy tartós növekedési utat járt és jár be az egyetem, a 2000. évi 23 ezres létszámról napjainkra csaknem 35 ezer főre nőtt. Az elmúlt közel 10 évben folyamatosan bővült a képzé-

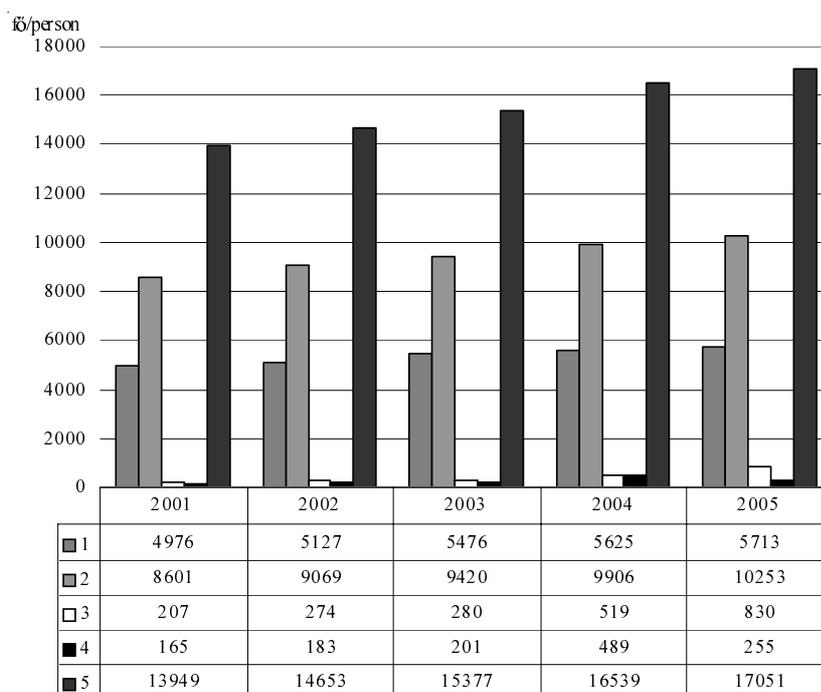
2. ábra. A PTE-re felvették számának változása, 2000–2005. – 1 = levelező; 2 = nappali tagozatos; 3 = összesen. Forrás: PTE statisztikai adatbázis

Changes in the number of admitted students between 2000 and 2005. – 1 = part-time; 2 = full-time students; 3 = total. Source: PTE statistical database

sek száma, korszerű és a piac igényeire válaszoló új szakok indításával képes volt az egyetem a növekvő számú felsőoktatási résztvevőkből a legtöbbet megnyerni. Külön kiemelendő egyedi sajátosság a művészeti doktori program, az egyetemi szintű humánmenedzser képzés és egyetemi szintű zenei oktatás.

A képzésben résztvevők képzési formák szerinti megoszlását (3. ábra) vizsgálva megállapítható, hogy az egyetemi szintű képzésben évente több mint ezerrel nő a résztvevők létszáma. Ezzel szemben a főiskolai képzés enyhébb növekedést mutat. Ez összefügg a főiskolai szintű szakok csökkenésével, kivétel ez alól az egészségügyi főiskolai képzés.

Az akkreditált felsőfokú szakképzésekben résztvevők létszáma is többszörösére nőtt. A gyakorlatorientált szakképzések indításának háttérében főként az állami támogatás és a piacképes, rövid idő alatt megszerezhető végzettség áll. A doktori képzéseket tekintve viszont szembetűnő a közel 50%-os csökkenés. A látványos változást a finanszírozási nehézségek okozhatják.

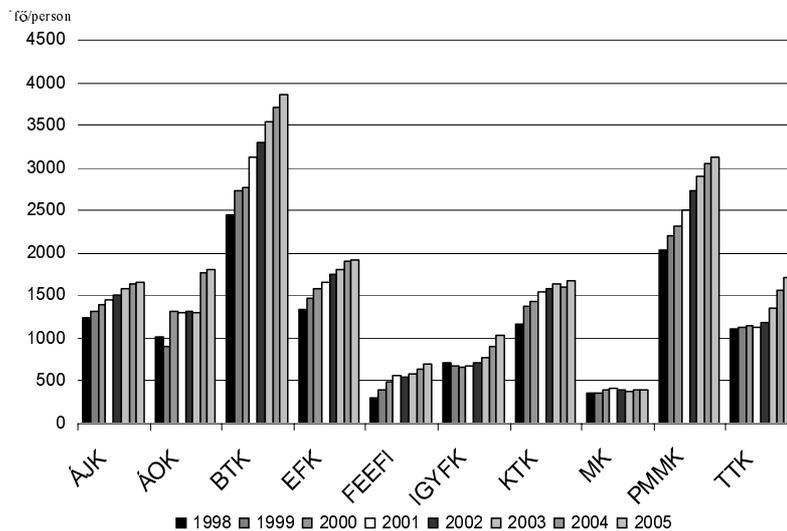
3. ábra. A PTE nappali képzéseiben résztvevők száma 2001-2005. – 1 = főiskolai szintű; 2 = egyetemi szintű; 3 = akkreditált rendszerű képzés; 4 = doktori képzés; 5 = összesen. Forrás: PTE statisztikai adatbázis

The number of full-time students in different formations at UP 1 =college level; 2 = university level; 3 = accredited systemic qualification; 4 = doctorate studies; 5 = total. Source: PTE statistical database

A PTE-re felvettek kari arányának változása 1998–2005 között

A kari megoszlási mutatókban (4. ábra) is nyomon követhető a növekedési tendencia. Míg a jogi, bölcsészettudományi, egészségügyi főiskolai, felnőttképzési, műszaki főiskolai karon egyenletes emelkedés figyelhető meg, addig a többi kar más utat járt be. Az Általános Orvostudományi Kar esetében hirtelen ugrás figyelhető meg a felvettek létszámát illetően a 2004 és 2005-ös években. A Művészeti Kar stagnáló létszámot mutat, amelyet befolyásolhat a nagy ráfordítást, egyéni képzést biztosító kar finanszírozási problémáinak megoldatlansága.

A Közgazdaságtudományi Kar egyenletes emelkedés után az elmúlt öt évben közel azonos számú hallgatót iskoláztott be részben a munkaerőpiaci igényekhez igazodva.

4. ábra. A nappali tagozatos hallgatók kari arányának változása, 1998–2005. – ÁJK = Állam- és Jogtudományi Kar; ÁOK = Általános Orvostudományi Kar; BTK = Bölcsészettudományi Kar; EFK = Egészségügyi Főiskolai Kar; FEEFI = Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet (FEEK elődje); IGYFK = Illyés Gyula Főiskolai Kar; KTK = Közgazdaságtudományi Kar; MK = Művészeti Kar; PMMK = Pollack Mihály Műszaki Kar; TTK = Természettudományi Kar. Forrás: PTE statisztikai adatbázis

Changes in the proportion of students in different faculties, 1998–2005. – ÁJK = Faculty of Political and Legal Sciences; ÁOK = Faculty of Medicine; BTK = Faculty of Humanities; EFK = Faculty of Health Sciences; FEEFI = Institute for Adult Education and Human Resources Development (predecessor to the Faculty of Adult Education and Human Resources Development); IGYFK = Gyula Illyés Teachers' Training College; KTK = Faculty of Economics; MK = Faculty of Visual Arts and Music; PMMK = Mihály Pollack Faculty of Civil Engineering; TTK = Faculty of Sciences. Source: PTE statistical database

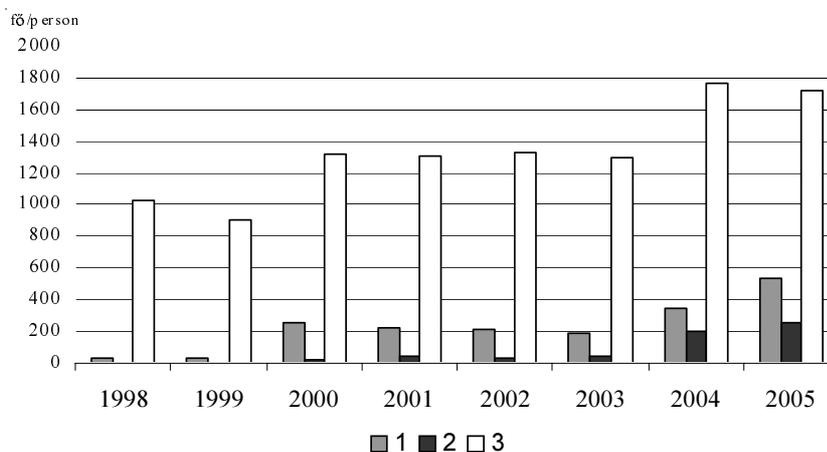
A Természettudományi Kar hallgatói létszámában 2001 és 2005 között egy, közel 500 fős emelkedést lehet megfigyelni. A növekedést egyrészt az új kutatói szakok (geográfus, biológus) beindítása indukálta, másrészt pedig a főiskolai képzések egyetemi szintűvé történt előlépése (fizika, matematika, informatika). Az Illyés Gyula Főiskolai Kar hallgatói létszámának gyarapodását a hagyományos pedagógusképzés kereteiből való kilépés, a képzési kínálat szélesítése, a 2003-tól beinduló közgazdász, idegenforgalmi menedzserképzés okozta.

Hazánk Európai Unióhoz történt csatlakozása nagyobb teret nyit a felsőoktatási oktatási intézmények számára az idegen nyelvű képzések bevezetésére, mint azt megelőzően.

A PTE-n tanuló külföldi hallgatók részvétele az orvostudományi karon a legszembetűnőbb (5. ábra), az elmúlt két évben több mint 30%-os arányra tettek szert az összhallgatói létszámon belül. Nem elhanyagolható a Közgazdaságtudományi Kar angol nyelvű képzése sem, amelynek keretében ugyancsak nagy számú külföldi hallgató tanul Pécsen.

Az egyetem vonzáskörzetének változása 1998–2005 között

A fentiekben már elemeztük a PTE-re jelentkezők lakóhely szerinti területi megoszlását. Egy hét éves statisztikai adatsor alkalmas arra, hogy a felvett nappali tagozatos hallgatók lakóhely szerinti megoszlását vizsgálva következtetéseket fogalmazunk meg az egyetem vonzáskörzetének változásáról.

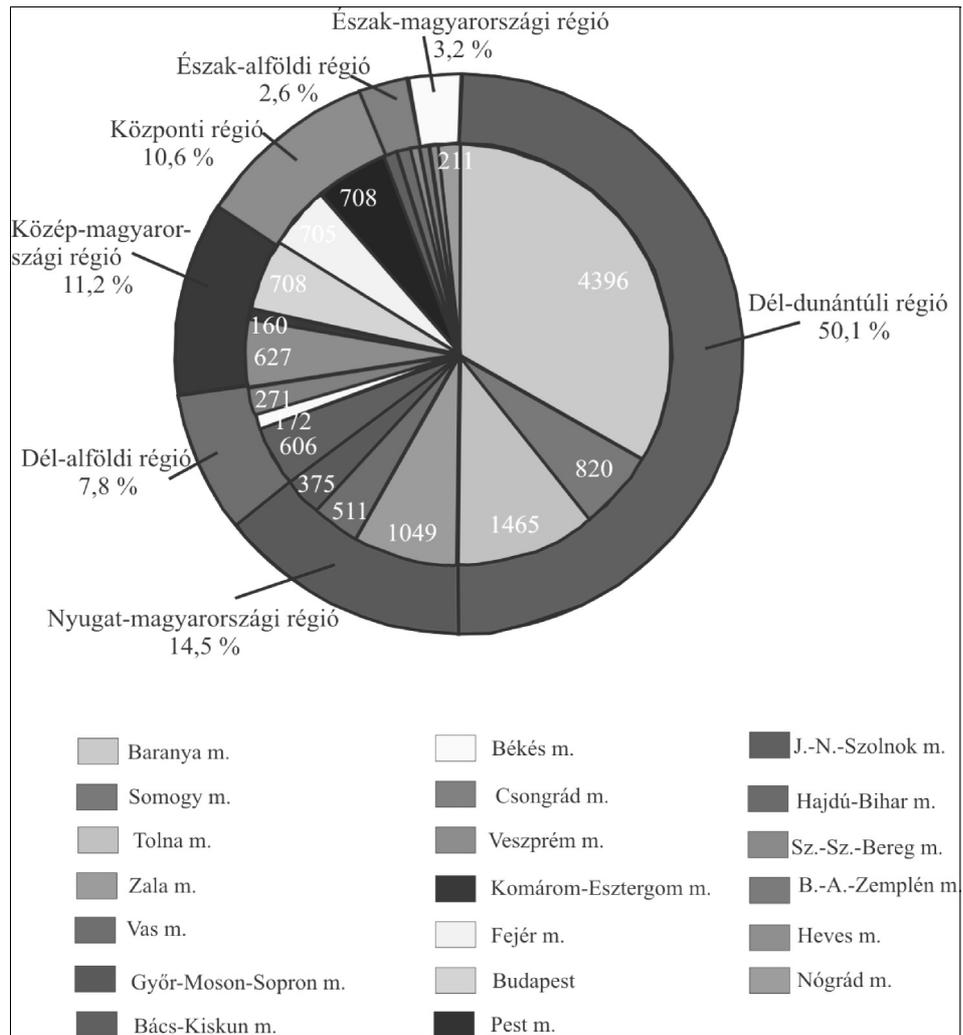

5. ábra. A PTE ÁOK külföldi hallgatói létszámának változása. 1 = külföldiek; 2 = új belépők; 3 = összes hallgató. Forrás: PTE statisztikai adatbázis

Changes in the number of foreign students at the Faculty of Medicine, University of Pécs. – 1 = foreign students; 2 = new entering students; 3 = total number of students. Source: PTE statistical database

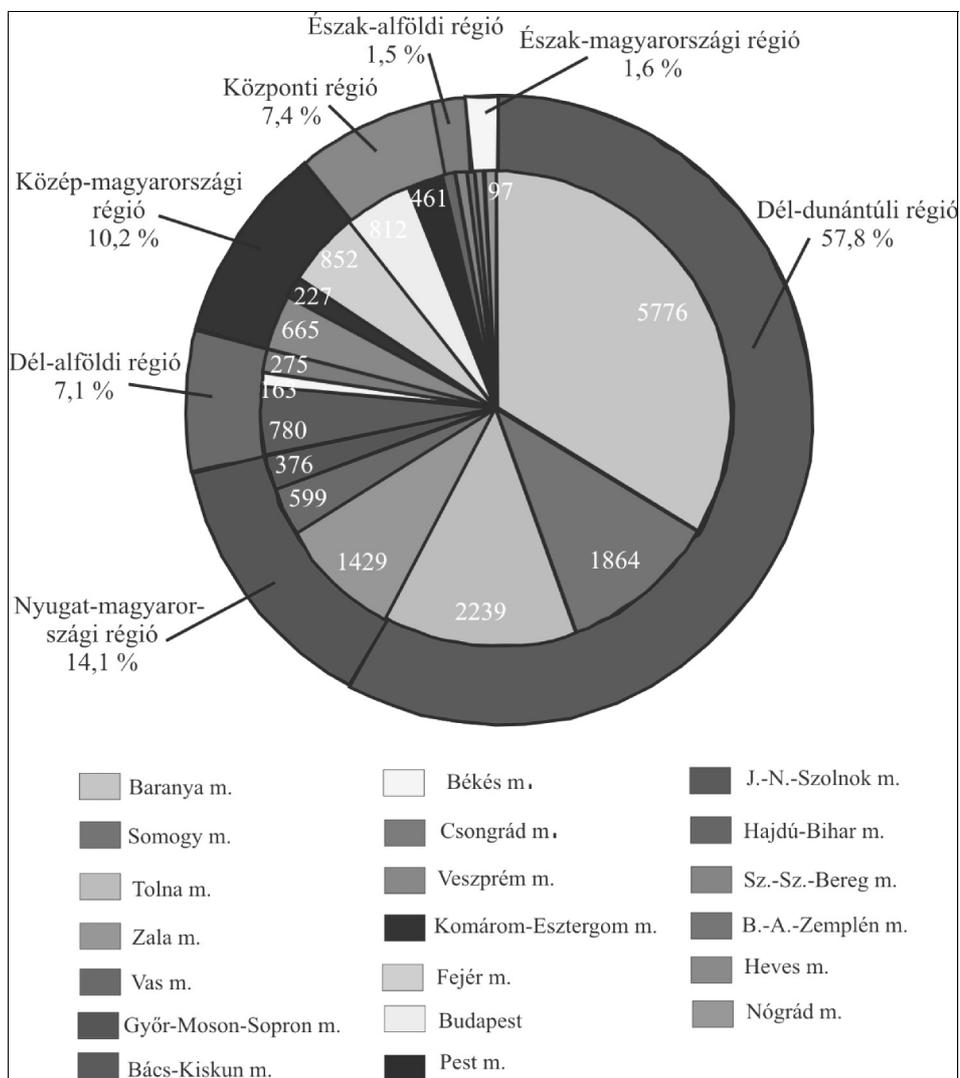
Az adatok azt mutatják, hogy a beiskolázás legnagyobb arányban Baranya megyéből és a Dél-Dunántúli régióból történik (6–7. ábra).

A baranyai hallgatók aránya a korábbiakhoz képest 1%-kal emelkedett, a tolnai hallgatóké valamivel jobban – 11%-ról 13%-ra. A legnagyobb változást azonban a Somogy megyei hallgatók pozitív expanziója jelzi, arányuk a 2001-es 6%-ról napjainkra 11%-ra

6. ábra. A PTE vonzáskörzete nappali tagozatos hallgatók aránya alapján, 2001. Forrás: PTE statisztikai adatbázis

The attraction zone of University of Pécs by the proportion of full-time students in 2001. Source: PTE statistical database

7. ábra. A PTE vonzáskörzete nappali tagozatos hallgatók aránya alapján, 2005. Forrás: PTE statisztikai adatbázis

The attraction zone of University of Pécs by the proportion of full-time students in 2005. Source: PTE statistical database

változott. További beiskolázási gyarapodást figyelhetünk meg Zala megyéből és Vas megyéből is. Lényegesen nem változott a Komárom-Esztergom, a Fejér, a Bács-Kiskun, a Borsod-Abaúj-Zemplén, a Békés és a Csongrád megyei hallgatók aránya.

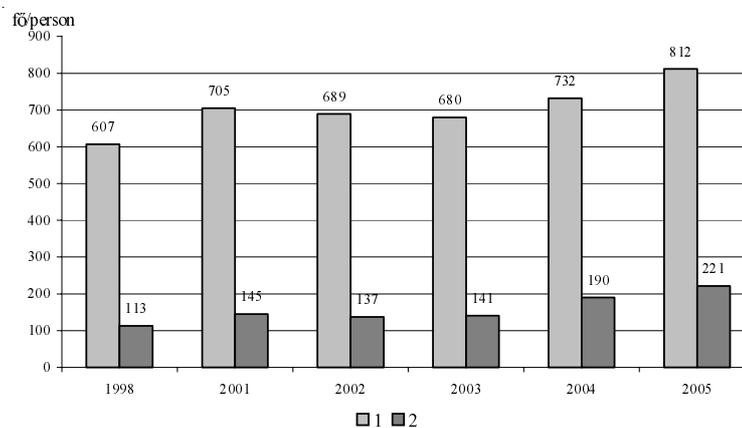
A legnagyobb csökkenést a Pest megyei hallgatók számának változása mutatja, ami a 2001-es 5%-ról 3%-ra esett vissza. Az arányaiban változatlan megyék között azonban van néhány érdekesen változó megye. 2003-ban 54 Borsod-Abaúj-Zemplén megyei hallgató tanult nappali tagozaton Pécsen. Ez a szám 2005-re több mint kétszeresére nőtt.

Ehhez hasonló, az átlagos tendenciától eltérő szélsőséget mutat Heves megye, ahol a 105 főről 70-re csökkent a hallgatók létszáma az elmúlt két év alatt. Jász-Nagykun-Szolnok megye küldése a 2003-as 121-ről 195-re nőtt 2004-ben, majd 124-re csökkent 2005-re. De talán a legdrasztikusabb változást Szabolcs-Szatmár-Bereg megye mutatja, ahonnan az elmúlt két évben közel 75%-kal kevesebb diák érkezett.

Nehéz az adatok mögé látni, több tényező motiválhatja a változást. Egyrészt ezek a térségek döntően a debreceni egyetem vonzáskörzetébe tartoznak, a Pécsre jelentkező hallgatókat az egyedi szakválasztás is befolyásolhatja, nyilvánvaló nem egyenletesen minden tanévben. Meghatározó lehet a távolság, az utazási, tanulási költségek emelkedése. Az árnyalt elemzéshez karonkénti, szakonkénti adatokra és interjúkra is szükség van.

Kiemelésre érdemes még a budapesti hallgatók arányának növekedése (8. ábra). Az összes budapesti hallgatónak és azon belül az első éveseknek az aránya az előző évek átlagos 20%-áról 2005-re 27%-ra nőtt. Ennek háttérében a pécsi egyetem jó megítélése áll, ill. az a tény, a budapesti hallgatók nagy része második helyen ezt a dél-dunántúli várost jelöli meg felvételi lapján (a budapestihez mérten könnyebbnek vélt bejutás folytán, valamint a város vonzereje miatt).

További elemzést érdemel az a kérdés, hogy a régióból jelentkezők aránya miért csökkent, ill. a Baranya megyéből felvettek miért nem választják (választották) nagyobb arányban a pécsi egyetemet. Az árnyaltabb értékelés érdekében jelen tanul-

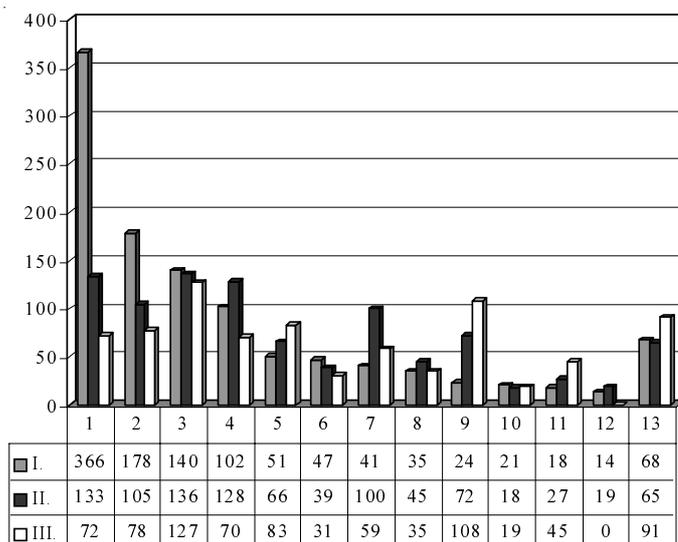
8. ábra. Budapesti hallgatók arányának változása, 1998–2005. – 1 = budapesti hallgatók; 2 = ebből első éves. Forrás: PTE statisztikai adatbázis

Changes in the proportion of students with permanent residence in Budapest, 1998–2005. – 1= students from Budapest; 2 = first year students. Source: PTE statistical database

mányunkkal párhuzamosan zajlik egy kérdőíves felmérés, amelyben a megye 12. osztályosait a felsőoktatási intézményekbe jelentkezésnek és a választott intézmények megjelölési sorrendjének motivációiról kérdezzük.

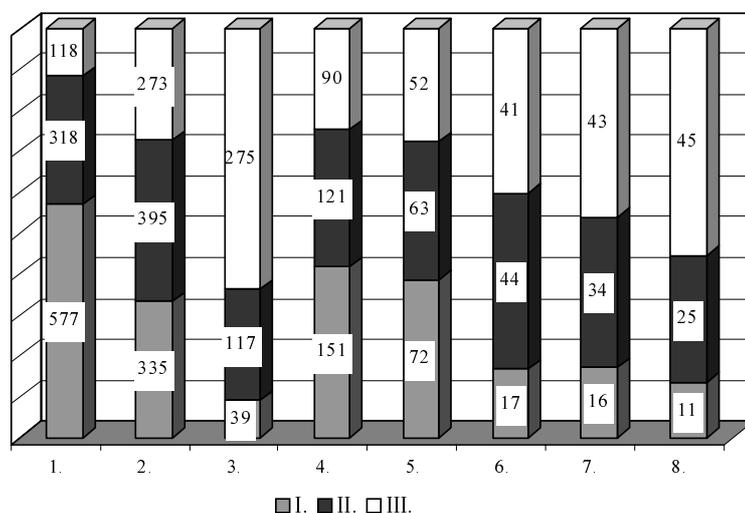
Az egyetem választása, motivációk

Egy, a PTE által 1500 fős országos szintű, az egyetem iránt érdeklődő diákok körében végzett megkérdezés szerint a hallgatók felsőoktatási intézményválasztását döntően 3 tényező motiválja. Arra a kérdésre, hogy „melyik az a három tényező, amely miatt az adott felsőoktatási intézménybe jelentkezik” a következő válaszokat preferálták nagyobb gyakorisággal a hallgatók: képzési színvonal, hírnév-elismertség, a diploma értéke. A választást befolyásoló további tényezők a színes diákélet, a város vonzereje és a jó egyetemi infrastruktúra (9. ábra).

9. ábra. Intézményválasztási jellemzők. – 1 = képzés színvonala; 2 = hírnév elismerés; 3 = diploma presztízse, elhelyezkedési lehetőségek; 4 = oktatók; 5 = a város, elérhetőség, megközelíthetőség; 6 = sok kar, átjárhatóság; 7 = infrastruktúra, felszerelés; 8 = széles képzési választék; 9 = diákélet; 10 = bekerülés nehézsége; 11 = hallgatóbarát intézmény, jó légkör; 12 = korrekt számonkérés, vizsgáztatás; 13 = egyéb. I = első; II = második; III = harmadik válasz. Forrás: PTE statisztikai adatbázis

Criteria when making choice of university. – 1 = quality of training/education; 2 = reputation; 3 = prestige of diploma/degree, job opportunities; 4 = lecturers/professors; 5 = accessibility of university site; 6 = several faculties; 7 = infrastructure, equipment; 8 = wide range of training; 9 = students' life; 10 = difficulties of admission; 11 = student-friendly institution, good atmosphere; 12 = correct exams; 13 = miscellaneous. I = first; II = second; III = third answer. Source: PTE statistical database

10. ábra. Felsőoktatási intézmények megítélése. – I = első; II = második; III = harmadik válasz. 1 = Eötvös Loránd Tudományegyetem; 2 = Pécsi Tudományegyetem; 3 = Szegei Tudományegyetem; 4 = Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem; 5 = Budapesti Corvinus Egyetem; 6 = Budapesti Gazdasági Főiskola; 7 = Semmelweis Egyetem; 8 = Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Forrás: PTE statisztikai adatbázis

Evaluation of institutions of higher education in Hungary. – I = first; II = second; III = third answer. 1 = Eötvös Loránd University; 2 = University of Pécs; 3 = University of Szeged; 4 = Budapest University of Technology and Economics; 5 = Corvinus University Budapest; 6 = Budapest Business School; 7 = Semmelweis University; 8 = Pázmány Péter Catholic University. Source: PTE statistical database

Az említett megítélési jellemzők alapján az intézmények közötti rangsorban a PTE előkelő helyet foglal el. A válaszok száma és az, hogy hányadik válaszként jelentkezik a jellemző tulajdonság mutatja, hogy továbbtanulni szándékozó diákok körében a második legjobbnak ítélt intézmény (10. ábra).

Összegzés

A Dél-Dunántúli régió legnagyobb potenciális tudás- és értékteremtője az egyetemi szféra, a Pécsi Tudományegyetem. Az előzőekben tárgyalt tények jól alátámasztják, hogy a Pécsi Tudományegyetem országos jelentőségű oktatási-tudományos központ. Az intézmény a város, a régió és az ország oktatási-kutatási rendszerében előkelő helyet foglal el. Vonzáskörzete országos, sőt határokon átívelő.

De milyen részletekben rejlik térszervező ereje, melyek azok a tényezők, amelyek miatt magas a választottsági aránya? Egyrészt abban, hogy képzéseinek skálája kimagaslóan széles. Vidéki egyetemek közül csak Pécsen van egyetemi szintű –

sőt, doktori iskolát is működtető – képzőművészeti program és zeneművészeti képzés, ill. itt csak képeznek diplomás humánszervezőket. Összesen 210 szakon nyílik lehetőség a tanulásra. Az egyetem másik vonzereje szakmai minősége: új programjainak fejlesztése és beindítása az 1980-as években történt és ezek a programok azóta megerősödtek és egyre magasabb szintűek.

A hallgatói létszám növekedése mellett szignifikáns szempont a régió felsőoktatási intézményeinek piac-, és gyakorlat-orientáltsága. A képzési struktúra ilyen szempontú elemzése a megfelelő nyomon követési és monitoring rendszerek hiányában egyelőre nem lehetséges. Le kell szögezni azonban, hogy a piaci szféra és a felsőoktatási intézmények kapcsolata mindenképpen erősítésre szorul mind a képzési kínálat, mind a képzési idő alatt megszerezhető szakmai gyakorlat tekintetében.

Az erős képzés ellenére a gazdasági szférával való kapcsolat gyenge. Kutatásunk következő szakaszának egyik célja a két terület közötti lehetséges kapcsolatok és azok erősítéséhez szükséges intézményi feltételek feltérképezése, mint az egészségipar, kulturális ipar és a környezetipar közös fejlesztése. A sikeresen együttműködő gazdasági és egyetemi szféra garanciája lehet az innovációt méltányoló környezet kialakításának.

További izgalmas kérdés, hogy a régió nehézségei ellenére mi okozhatta az oktatás ilyen mértékű felívelését. Egyes vélekedések szerint a gyengélkedő gazdaság helyébe lépett a felsőoktatás. Úgy véljük, szerepet játszhat az integrációval együtt járó tudatos intézményi struktúrafejlesztés, piacképes karok, szakok, szakirányok indítása, az integráció létrejöttkor az egyetem élén álló vezetés jól felépített marketingpolitikája. Valószínű a régióközpont szerepét is betöltő Pécs hosszú távon sokat profitálhat az egyetemből, hiszen mint az egyik legnagyobb munkáltató és nagyszámú hallgatója miatt az egyik legnagyobb fogyasztópiac a térség gazdaságának fellendítését segítheti elő.

IRODALOM

2001. évi népszámlálás. Összefoglaló adatok. – KSH, Budapest, 2003.
- A PTE szerepe a régió versenyképességének javításában. – Vitaanyag. PTE Pécs, 2005.
- Felsőoktatási statisztikai évkönyv, 2003/2004. – Oktatási Minisztérium, Bp. 2004.
- GYENIZSE P.–KOVÁCS B. 2002. A természeti környezet hatása egy DK-dunántúli tájcsoporthoz tartozó népességének és foglalkoztatási szerkezetének változására. – Közlemények a PTE Általános Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszékéről, Pécs, 32 p.
- <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog20512.pdf>
- M. CSÁSZÁR Zs. 2004. Magyarország oktatásföldrajza. – Pro Pannónia Kiadó, Pécs 198 p.
- Megyei statisztikai évkönyvek 1990–2002. – KSH, Budapest
- NAGY Á.–TRÓCSÁNYI A. 2003. Az iskolázottság területi struktúrája Magyarországon, különös tekintettel a rurális térségekre. – In: KOVÁCS T. (szerk.): A vidéki Magyarország az EU-csatlakozás előtt – VI. Falukonferencia. MTA RKK, Magyar Regionális Tudományi Társaság, Pécs, pp. 320–327.
- PAP N. 2000. A Pécsi Tudományegyetem innovációs potenciáljának jelentősége a régió fejlesztésében. – In: PAP N.–SZABÓ L. (szerk.): Az innováció szerepe a terület – és vidékfejlesztésben. Dombóvár, 76 p.

PAP N. 2004. A kistérségek helye, szerepe Magyarországon a XXI. sz. első évtizedében. – Tér és Társadalom, 11. 4. pp. 24–41.

PTE statisztikai adatbázis

Területi statisztikai évkönyvek 1990–2002. – KSH, Budapest

TÓTH J. 1996. Településrendszer. – In: PERCZEL GY. (szerk.): Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, pp. 539–582.

TÓTH J. 1998. Az egyetem kapcsolatrendszere. – In: NAGY F. (szerk.): Az egyetem és társadalmi környezete, Pécs, pp. 7–11.

Bódis G. (főszerk.): Magyarország wellness térképe. – Stiefel Eurocart Kft., Budapest, 2006. ma. 1:750 000

Nagy érdeklődésre számot tartó tematikus térképet jelentetett meg a szép kivitelű atlaszairól is jól ismert Stiefel Eurocart Kft. A cég kiadványát a Nők Lapja személyi tréner a következő szavakkal ajánlja az Olvasó figyelmébe: „Mai civilizációs világunkban megbomlott a test és a lélek harmóniája. A wellness mint új irány ezt az egyensúlyt igyekszik megismertetni az emberekkel, több különféle módszer és szolgáltatás ötvözésével. Egyre nagyobb az igény, hogy a hétköznapiakból kiszakadva elvonuljunk valahová, ahol kipihenjük magunkat és feltölthetünk. Ezen helyek felderítéséhez kívánunk segítséget nyújtani új térképünkkel!”

Úgy tűnik, a fenti célt sikerült elérni, mivel egy jól szerkesztett, a Magyar Turizmus Rt. és az ÁNTSZ hathatós szakmai segítségével támogatott, információ gazdag térképet vehetnek kézbe a különféle wellness szolgáltatások iránt érdeklődők. (Jó lenne viszont az angol *wellness* szóra megfelelő magyar kifejezést találni! Talán a *jól-lét* szóösszetétel fedné a legjobban a fogalom valódi tartalmát...)

A térkép 3 nyelvű jelkulcsa 7 csoportba (fürdők, gyógyászat, indoor-, élmény- és kaland-sportok, komplex és egyéb szolgáltatások) sorolja a wellnesshez tartozó szolgáltatásokat, amelyekből komoly arányban részesednek az aktív kikapcsolódást biztosító sportok. Itt kifogásolható az „indoor-sportok” kifejezés, amely helyett a magyar „teremsportok” elnevezés helyénvalóbb lenne. Az e kategórián belül jelölt Tai-Chi (mindhárom nyelven azonos) nevű „sport” mibenlétéről viszont nem tud meg semmit a térképet böngésző, mivel az erre utaló piktogram is megfújhatatlan szimbólumot takar.

A 7 eltérő színnel jelölt wellness kategórián belül piktogramok mutatják az egyes településekben a potenciális vendégek számára igénybe vehető turisztikai szolgáltatásokat. Ehhez a szerkesztők Magyarország 1:750 000 ma. település- és közlekedési hálózattérképét használták alapnak, amelyből a térképet tanulmányozó az adott település elérhetőségére vonatkozó tájékoztatást is kap. Ez utóbbit szolgálja a 34 hazai város egymástól való km-távolságát megadó tábla is.

A wellness szolgáltatások településhez kötődnek, így pontszerűen van ábrázolva. A „kaland-sportok” kategóriához tartozó attrakciók lineáris jellegűek (túra, kerékpáros és lovas útvonalak), amelyek még változatosabbá teszik a térkép tartalmát. Hazánk legjelentősebb idegenforgalmi – és egyben wellness – területei (Budapest, Balaton, Dunakanyar) kivágatok formájában kaptak helyet a térképen.

Gazdagítják a térkép tartalmát a szöveges részek, amelyek – az egészséges életmód 12 pontja kivételével – a térkép hátoldalán kaptak helyet. Ezekből megismerhetjük a wellness alapfogalmait (abc-sorrendben, de a *Thai-Chi* ebből is hiányzik!), tanulhatunk „fitnessül”, megtudhatjuk azt, hogy miért érdemes „futóiskolába” járni, és olvashatunk néhány reformreceptet rossz étkezési szokásaink megváltoztatására. Végül egy wellness teszt kitöltésével ellenőrizhetjük jelenlegi testi-lelki állapotunkat. A térkép használatát a hazai wellness turizmusban résztvevők, a rekreáció különféle formái, valamint az egészséges életmód elsajátítása iránt érdeklődők számára egyaránt ajánlom.

KOVÁCS ANIKÓ